

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ		
1. Датум и орган који је именовео комисију: 7.10. 2022. Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду		
2. Састав комисије у складу са <i>Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду</i> :		
1. Др Ђорђе Ђурић	ред. професор	историја модерног доба 5.5.2021.
презиме и име		ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет у Новом Саду		председник комисије
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
2. Др Мирослав Павловић	доцент	историја модерног доба 02.11.2018.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет у Новом Саду		члан 1
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
3. Др Јелена Илић-Мандић	научни сарадник	историја Срба 16-18. век 24.11.2021.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Историјски институт, Београд		члан 2
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
4. др Бранко Бешлин	ред. професор	историја модерног доба 03.7. 2014.
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
Филозофски факултет у Новом Саду		члан 3 (ментор)
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
5.		
презиме и име	звање	ужа научна област и датум избора
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ		
1. Име, име једног родитеља, презиме: Марија, Драгољуб, Андрић		
2. Датум рођења, општина, држава: 12. 01.1991. Београд, Република Србија		

3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив:

Филозофски факултет у Београду, мастер академске студије историје уметности, мастер историчар уметности

4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија:

2020., докторске академске студије историје

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Венеција и трговци са османског Балкана: Статус и услови пословања (16–18. век)

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикона и сл.

Докторска дисертација кандидаткиње Марије Андрић под насловом *Венеција и трговци са османског Балкана: статус и услови пословања (16–18. век)* има укупно 289 страница, компјутерски обрађеног текста (Times New Roman, ћирилично писмо, проред 1.5, величина слова 12). Резултати истраживања изложени су у шест поглавља (стр.15-250) а научни апарат састоји се од: Кључне документацијске информације на српском и енглеском језику (стр. 2-8); Садржаја (8-10); Резимеа на српском и енглеском језику (10-13); 973 напомене испод основног текста (фусноте); 3 табеле; 5 мапа; Списка извора литературе (228 референци, стр. 263-281); Речника (281-289).

Централна поглавља докторске дисертације су:

1. УВОД (15-28); 2. ВЕНЕЦИЈАНСКО-ОСМАНСКИ ТРГОВАЧКИ ОДНОСИ (28-72): 2.1. Венецијанска република – уређење и поседи; 2.2. Венецијанско-османски политички односи; 2.3. Услови одвијања робне размене између Венеције и Османског царства; 2.4. Трговина у доба венецијанско-османских ратова. 3. СТАТУС ТРГОВАЦА СА ОСМАНСКОГ БАЛКАНА У ВЕНЕЦИЈИ (72-141): 3.1. Муслимански трговци у Венецији [*Оснивање коначишта; Мере за уређење боравка трговаца у граду; Однос између трговаца и венецијанских становника; Казнене мере; Здравствена нега и сахрањивање трговаца*]; 3.2. Немуслимански трговци у Венецији [*Боравак јеврејских трговаца у Венецији; Боравак хришћанских трговаца са османског Балкана*]; 3.3. Молбе трговаца - обраћање венецијанским магистратурама; 3.4. Разрешавање спорова на трговачком суду у Венецији; 3.5. Заоставштина преминулих трговаца. 4. УВОЗ БАЛКАНСКИХ СИРОВИНА У ВЕНЕЦИЈУ И ИЗВОЗ ВЕНЕЦИЈАНСКИХ ПРОИЗВОДА НА ОСМАНСКИ БАЛКАН (141-205): 4.1. Услови транспорта робе; 4.2. Царињење робе и трговачке таксе; 4.3. О врстама робе коју трговци увозе у Венецију [*Кожа; Стока; Восак; Вуна; Пшеница; Дуван*]; 4.4. Увоз венецијанске робе на територију османског Балкана [*Венецијанске тканине; Стакло; Теријак и други производи*]; 4.5. Препреке у трговинском промету [*Несигурни путеви; Епидемије куге*]; 5. КАРАКТЕРИСТИКЕ И УСЛОВИ ПОСЛОВАЊА ТРГОВАЦА СА ОСМАНСКОГ БАЛКАНА У ВЕНЕЦИЈИ (205-250): 5.1. Трговачки кредити; 5.2. Породична трговина; 5.3. Трговачка партнерства; 5.4. Трговачко књиговодство; 5.5. Уговарање робне размене; 5.6. Складиштење робе; 5.7. Посредничка трговина и агенти трговаца са османског Балкана. 6. ЗАКЉУЧАК

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У *Уводу* докторске дисертације, кандидаткиња је дала преглед досадашњих истраживања трговачких веза између Венеције и Османског царства којима је и у европској и српској историографији посвећена знатна пажња. Међутим, приметно је да су се страни историчари фокусирали на главне токове робног промета између две државе, а они са јужнословенског говорног подручја на трговачке руте и сировине са Балкана које су биле најтраженије у Венецији. Удео балканских трговаца у извозу и увозу остао је недовољно истражен мада су у знатном броју били присутни у Венецији током читавог раздобља од 16. до 18. века а послове нису сасвим обустављали ни у време млетачко-османских ратова. Италијанска историографија није губила из вида ни разноврсне културолошке утицаје који су били неминовна последица интензивних и непосредних пословних веза. У српској историографији овај феномен је занемарен – извесну пажњу су му посвећивали само историчари књижевности сагледавајући га из свог угла. Кандидаткиња је, потом, објаснила предмет, циљеве и методе истраживања и указала на секундарне и примарне изворе које је користила.

У другом поглављу *Венецијанско-османски трговачки односи* кандидаткиња је изложила и шири и ужи историјски контекст у коме ће разматрати предмет истраживања. Најпре је направила осврт на историју Венеције као типичне таласократије чија моћ није почивала на пространој територији, природним богатству и великом демографском потенцијалу него на јакој флоти, трговини, дипломатији и држању невеликих али стратешки кључних посела на Средоземљу. Предочила је и сложену али делотворну организацију власти у Републици објашњавајући структуру и надлежности не само највиших магистрата него и појединих нижих државних органа имајући у виду да о овим последњим није довољно писано у литератури на српском језику. Надаље, М. Андрић је најпре анализирао политичке односе између Венеције и Османског царства и њихово супарништво у борби за превласт у источном Медитерану а потом и врло развијене трговачке везе јер су обе силе дуго имале кључну улогу у робној размени између Истока и Запада што је, како је већ поменуто, имало и културолошке последице.

Наредно поглавље *Статус трговаца са османског Балкана у Венецији* је у односу на претходно и обимније и разурђеније у погледу организације излагања на мање тематске целине. То је разумљиво и методолошки оправдано јер је овде М. Андрић сузила фокус на предмет свога истраживања. На основу архивске грађе из различитих фондова Венецијанског архива изложила је много нових, занимљивих до сада непознатих чињеница о различитим аспектима пословних односа али и свакодневног живота балканских трговаца - муслимана, Јевреја и хришћана - у за њих новом државно-правном и културном амбијенту. Најпре је у засебном потпоглављу писала о колективном, издвојеном смештају, ограничењу слободе кретања, односу са локалним становништвом које се није бавило трговином, казненој политици, збрињавању болесника и сахрањивању преминулих. У три следећа поглавља кандидаткиња се усредредила на комуникацију балканских трговаца са различитим надлештвима Републике, разрешавању спорова на трговачком суду, проблему личне заоставштине преминулих трговаца. Држимо да је на оваквим приступом М. Андрић низом живописних детаља допунила слику, не само трговачке заједнице у Венецији, него и целог балканског друштва у раном новом веку.

На том трагу је и четврто поглавље *Увоз балканских сировина у Венецију и извоз венецијанских производа на османски Балкан*. Како је већ запажено, овом сегменту трговине између балканских провинција Османског царства историографија је посветила нешто већу пажњу. М. Андрић је синтетизовала резултате ранијих истраживања расутих по зборницима и часописима, допунила их сопственим новим сазнањима и систематски изложила. Најпре је писала о условима транспорта главним трговачким путевима: копненим који су водили из унутрашњости Балкана ка лукама на обали Далмације, Црне

Горе, Албаније и поморским, тј. најпрометнијим скелама (трајектима) којима је роба транспортована до Венеције. Подробно је анализирана и објашњена сложена процедура коју су спроводили државни органи у чијој је надлежности било надзирање протока добара и људи, као и фискалне обавезе (различите таксе, царине, и друге дажбине) балканских трговаца. Дате су информације и о типовима бродова који су коришћени за транспорту. Засебна потпоглавља, посвећена су роби која је увожена и извожена у оба правца на релацији Балкан-Венеција (кожа, стока, восак; вуна, пшеница, дуван, тканине, стакло; теријак и др.) Кандидаткиња је ово излагање поделила на мање целине како би понаособ анализирала удео и важност појединих сировина и (полу) производа у робној размени. Притом је уложила додатни труд како би разјаснила називе који су се користили у занатству и трговини за различите врсте одређеног производа спрам квалитета, технологије израде или географског порекла. Тиме је разрешила недоумице у историографији проистекле из недовољног познавања оновремене терминологије. Ово потпоглавље обилује и бројним квантитативним подацима, ради прегледности предочених и табеларно. На крају, М. Андрић је анализирала факторе који су отежавали кретање трговаца: лоше путеве, небезбедне због разбојништва које је у неким крајевима Балкана имало карактер “пљачкашке привреде”; епидемије заразних болести, пре свега куге.

Пето поглавље носи наслов *Карактеристике и услови пословања трговаца са османског Балкана у Венецији* и у њему се М. Андрић посветила низу важних питања као што су трговачки кредити, породична трговина, партнерства, књиговодство, уговори, складиштење робе, посредничка трговина и агенти. При разматрању, имала је у виду низ позитивних законских аката али и пословне обичаје који су имали велику обавезујућу снагу, поткрепљујући то примерима из свакодневне праксе које је предочила захваљујући архивским документима. Анализа је тим сложенија јер се ради о две различите правне и пословне традиције које је у свакодневици требало ускладити, што је било пропраћено проблемима. Важно је запажање М. Андрић да се балканских трговци нису пасивно прихватили млетачке законе него су молбама које су упућивали властима утицали на креирање законских аката, односно на редефинисање свог правног положаја.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у складу са *Правилима докторских студија Универзитета у Новом Саду* који је повезан са садржајем докторске дисертације. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду уредника часописа о томе.

- Андрић, М. (2019). *Један примерак венецијанских уговора о трговини говедима и трговци из Сарајева (1784–1785)*. Мешовита грађа (Miscellanea), 40, 51–71.
- Андрић, М. (2019). *Fondaco dei Turchi у Венецији: смештај за муслиманске трговце између правила и праксе*. Зборник Матице српске за историју, 100/2, 9–23.
- Andrić, M. (2020). *Fra conflittualità e commercio. I Cinque Savi alla Mercanzia e la comunità dei mercanti turchi a Venezia*. U: Ivetić, E. (a cura di) (2020). *Attraverso la storia. Nuove ricerche sull'età moderna in Italia*. Napoli: Editoriale Scientifica. 533–547.

- Андрић, М. (2021). *Трговина и кријумчарење дувана између Венеције и османског Балкана*. Историјски часопис, 70, 253–282.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Сумирајући у *Закључку* резултате истраживања, кандидаткиња је најпре указала на то да је по успостављању османске власти на Балкану убрзо дошло до привредног раста, који је резултирао развојем насеља од којих су нека имала изражене урбане функције које су представљале темељ за настанак трговачке класе. Обновљање саобраћајне мреже и неговање занатства половином 16. века омогућили су акумулацију капитала и улагање у набавку робе у великим трговачким центрима, између осталих у Венецији која је тада представљала једно од најзначајнијих привредних средишта, не само на Средоземљу, него и у целој Европи. Временом су балкански трговци унапређивали своје послове остварујући контакте и упознајући се с правилима овог медитеранског тржишта. Шири хронолошки оквир који обухвата три столећа, омогућио је уочавање промена у трговини између Венеције и Балкана, као и у статусу и пословању балканских трговаца који су у контакту са млетачким властима активно утицали на дефинисање свог правног положаја. Осим главне улоге коју су ималиу робној размени, трговци су били и важни посредници у преношењу културних утицаја.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Начин приказа и тумачења истраживања се оцењује позитивно.

При изрицању оцене имали смо у виду сложеност методолошког поступка, односно да тумачење и начин излагања умногоме зависе од тога колико су акрибично обављени послови у претходним фазама - прикупљању и анализи историјских извора. Хеуристичка основа дисертације је врло солидна. У прилог томе говори и обимна библиографија – 228 наслова монографија, чланака у научним зборницима и часописима, на италијанском, енглеском и јужнословенским језицима. Проблем са којим се М. Андрић суочила је да има релативно мало публикованих збирки докумената. Зато је успешно обавила врло захтевна архивска истраживања. У Венецији је прегледала фондове у Државном архиву, Библиотеци Марчани, Библиотеци Музеја Корер. Такође, користила је и необјављену документарну грађу из Државног архива Задра и Историјског архива Котора. Приликом излагања исправно се определила за синхронијски приступ, односно да материју подели на поглавља по тематском а не хронолошком принципу и на тај начин је резултате истраживања учинила прегледнијим. По језику и стилу може се оценити да се ради о узорној историографској нарацији. Разговетно и прецизно су изложене појединачне чињенице, протумачени појмови и процеси.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме?

Дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе?

Дисертација садржи све битне елементе.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци?

Будући да се до сада историографија фокусира на главне токове робног промета између Венеције и Османског царства, на трговачке путеве и сировине које су извожене са Балкана а углавном занемарила улогу балканских трговаца у робној размени, Марија Андрић се определила да истражи овај феномен и то у релативно широком хронолошком оквиру од три столећа. Поред обимне релевантне литературе, своје излагање засновала је на до сада некоришћеним архивским документима. Осим што је синтетизовала и допунила резултате ранијих истраживања, изложила је много нових, занимљивих до сада непознатих чињеница о различитим аспектима правног статуса, пословних односа али и свакодневног живота балканских трговаца - муслимана, Јевреја и хришћана – у Венецији. Оваквим приступом дала је допринос бољем познавању не само економске него и друштвене и културне историје Балкана и Венеције.

4. Који су недостаци дисертације и какав је њихов утицај на резултат истраживања?

Комисија је уочила мање недостатке и пропусте који не утичу битно на позитивну оцену и повољан утисак о докторској дисертацији и који ће бити предочени кандидаткињи на јавној одбрани.

X ПРЕДЛОГ:

На основу наведеног, комисија предлаже:

да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана

Место и датум:

Нови Сад, 17.10.2022.

1. **Др Ђорђе Ђурић**, редовни професор

_____, председник

2. **Др Мирослав Павловић**, доцент

_____, члан

3. **Др Јелена Илић-Мандић**, научни сарадник

_____, члан

4. **Др Бранко Бешлин**, редовни професор

_____, члан, ментор

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.